

Др Латинка Перовић, историчар
Београд

Сећање на Андреја Митровића (1937–2013)¹

Дуга и тешка болест одавно је из живота извукла Андреја Митровића. Нико се са тим није помирио, и тек је његова смрт овог лета угасила последњи трачак наде. Пред сарадницима, ученицима и пријатељима појавила се дефинитивно празнина. Толико се пише о Андреју ових дана. Тако је мало пригодног а тако много садржаја који су својом различитошћу већ формирали слику научника, педагога и хуманисте.

Тога дана на Новом бежанијском гробљу размишљала сам о томе да сам ја, а ко не међу свим тим силним људима који су дошли да се са њим опросте, међу колегама свакако најдуже познавала Андреја.

Обоје смо Крагујевчани. Моји родитељи су били у пријатељским односима са његовом мајком, учитељицом Олгом Митровић, која је 1945. године остала сама са малом децом. Андреј је био четири године млађи од мене али су наше две генерације имале исте професоре. Међу њима је за нас обоје најзначајнија била професорка математике, Катарина Јанићијевић, која нас је морално обележила. Потом су неки људи са којима сам у младости друговала ушли у Андрејев живот. Милан Вукос се ангажовао да Андреј добије студентску стипендију без које не би могао да студира. А Вукоје Булатовић је Андреју, иако га није познавао, у свом стану уступио девојачку собу, у којој је он остао до завршетка студија.

После завршетка и мојих и његових студија, моја веза са Андрејем биле су његове књиге, а његова са мном – мој јавни рад. После мог доласка у Институт за историју радничког покрета Србије 1975. године, данашњи Институт за новију историју Србије, наше су везе постале врло интензивне. У Институту су сви познавали Андреја: једни су са њим студирали, други су били његови студенти. Често смо се и породично дружили: учетворо или са заједничким пријатељима. Осамдесетих година смо знали да у расправама останемо до дубоко у ноћ.

Понекад смо водили разговоре утроје са неким ко је желео да са нама провери своје одлуке. Тако је било са професором Иваном Ђурићем. Он се колебао да ли да се политички ангажује. Ја га нисам одговарала, а Андреј је вапио: „Као отац те молим, не иди ван струке“. Вест о смрти Ивана Ђурића,

¹ Latinka Perović, „Sakupljač pametnog, radnog i plemenitog“ у: *Helsinki odbor za ljudska prava u Srbiji*, [http://www.helsinki.org.rs/serbian/saopstenja_t89.html](http://www.helsinki.org.rs/serbian/saopštenja_t89.html)

који је изгнан и од тадашње власти и од тадашње опозиције и умро у Паризу, Андреј је примио пред почетак часа. Студентима је рекао: „Умро је професор Иван Ђурић. Створена је једна велика рупа“. То је поновио и на комеморацији на којој смо заједно говорили.

Било је много смрти нама блиских људи и смрти које су дубоко дотицале нама блиске људе. На предавању његове супруге, историчарке Љубинке Трговчевић о Јовану Цвијићу на Коларчевом универзитету седели смо заједно. Видео је да примећујем Љубинкину напетост и деконцентрисаност и тихо ми објаснио разлог: „Данас је у саобраћајној несрећи погинула ћерка Ивана Стамболића, Бојана“.

Андреј није имао недоумица о томе шта Србију чека. Са Осме седнице ЦК СК Србије, Љубинка, која је тада била члан Председништва Републике Србије, одјурела је на часак кући. Затекала је Андреја пред телевизором: гледао је снимак седнице и плакао. За Андреја је главно питање било шта он у ситуацији како је разуме може да уради, и то: искључиво као историчар.

Андреј је био велики радник: увек и свуда. Ако је ико потврдио речи Исидоре Секулић да је преданост раду сама по себи дар, потврдио је он. Треба погледати његову Библиографију у Годишњаку САНУ када је биран за њеног диписног члана: не само обим и богатство тематике већ и жанровска разноликост. Негде уочи ратова деведесетих година, држао је у мом Институту предавање о „тоталној“ историји. Имао је тек нешто преко педесет година а рекао је да зна да више нема времена да напише такву историју Србије. Био је свестан какав је то подухват за историчара. Али успео је нешто друго: успоставио је научни живот „у тоталу“: округли столови, Удружење историчара за друштвену историју, часопис *Годишњак за друштвену историју*, везе са иностраним историчарима. Телефонирао ми је када је немачки историчар Хепкен у једном тамошњем историјском часопису, у време када се у српској историографији урушавало све што је било достигнуто, за часописе *Годишњак за друштвену историју* и *Токови историје* написао: „То је Европа тамо“.

Понекад ми се чинило, и не само мени, да апсолутизацијом струке иде у крајност. Али, одавно већ знам да је то за Андреја био начин да остане свој. Политичке разлике није сматрао сметњом за сарадњу. Он није подносио политизацију странке, а нарочито „упад“ дилетаната у њу. Први је назвао пара-историографијом ону силну продукцију која је осамдесетих година хранила не само масе на митинзима „антибирокуратске револуције“ већ и државну политику.

Главна Андрејева амбиција била је да буде велики професор. По узору, говорио је, на професора Ивана Божића. И успео је. Он је волео своје студенте али није био сентименталан. Из његовог природног ауторитета произлазила је и дистанца. Он би своје студенте, по завршетку студија, буквално узимао за руку и водио од једне до друге научне установе да им нађе запослење, лукаво

унапређујући и саме те установе. Али је био врло избирљив када су у питању његови сарадници. Цитирао је професора Васу Чубриловића: „Добро пази кога бираш за асистента. Ако промашиш, после можеш само да га убијеш“. Није пред студентима мистификовао занат историчара али је од њих пуно тражио. На једној консултацији о њеном докторату упитао је Дубравку Стојановић: „Како спаваш?“ „Одлично“, одговорила је она, а он јој узвратио: „Ништа те не мучи, не радиш довољно“.

Сам је био веома дисциплинован иако је изгледало да живи крајње опуштено. Био је страстан пушач али је, после инфаркта, одмах престао да пуши, да би могао да ради. Он који је у кабинету проводио не само дане него и ноћи почео је бесомучно да шета.

Човек има или нема начела и у животу и у струци. Код Андреја ни у чему није било *камарадерије*. Строго је делио приватно и професионално. Без свога стана, Љубинка и он су живели у стану који им је уступио публициста Слободан Нешовић. Кад је требало да рецензира неку Нешовићеву књигу, Андреј је рекао: „Не могу. Као против услугу могу да понудим стан а не рецензију“. Нико од њега није тражио да буде попустљив али он није хтео да допусти да се тако протумачи.

Последњи пут сам са Андрејем разговарала уочи његовог одласка у лечилиште које неће напустити до смрти. Позвао ме је телефоном. Повод је била књига Оливере Милосављевић *Чињенице и тумачења. Два разговора с Латинком Перовић*, у којој сам говорила и о њему. Био је савршено луцидан. Пре него што ћемо се опростити, заћутали смо за тренутак: обоје смо били јако потресени.

Није Андреју било лако: изазивао је и отворену и притајену завист. После промоције *Планиране револуције*, у којој је учествовао, ишли смо да негде седнемо. Сасвим успут је рекао: „То је добра књига, имаћеш проблема“. Нисмо то „продубљивали“. Али, није увек било лако ни са Андрејем. И док нисам схватила да су неки његови поступци знаци болести, никада нисам посумњала у Андрејеве намере. Увек сам размислила и веома често закључила да је он, са свог становишта, у праву.

Има људи који у својој личности саберу све оно што је паметно, радно и племенито а расуто у народу. Уз неколицину таквих људи, које сам имала срећу да познајем, од њих учим, поштујем их и волим, у моје трајно сећање улази и Андреј Митровић.